

THEDE PALM:

Amerikansk utrikespolitik

Under valkampanjen förra hösten förklarade den blivande presidenten Reagan, att hans utrikespolitik skulle bli en annan än hans företrädares. Detta har i år bekräftats av utrikesminister Alexander Haig. Fil dr Thede Palm analyserar i denna artikel olika uttalanden, som Haig gjort, och förklarar vad denne menar med att terrorismen först måste bekämpas innan det är möjligt att hävda mänskliga rättigheter. En sådan bekämpning behöver inte leda till krig, minst av allt till kärnvapenkrig, men däremot leder den till ökade rustningar. Det gäller tydligen att återställa balansen mellan supermakterna innan man med utsikt till framgång kan börja förhandlingar i avspänningens tecken.

I en artikel i våras (SvD 10 april) skrev John Kenneth Galbraith om Syrien "som nu har ett till synes outhärligt stabiliserande inflytande på det en gång odiskutabelt kapitalistiska Libanon". Samma dag rapporterade tidningens utrikessida att tungt syriskt artilleri och stridsvagnar bombarderat staden Zahle i Libanon, där emellertid invånarna på kvällen samma dag för första gången på en dryg vecka kunnat lämna skyddsrummen. En bräcklig vapenvila hade åter tillfälligt ingåtts. Samtidigt ökade Israel sina militära insatser. Också en framstående kommentator som Galbraith kan tydligen ha svårt att förutse den närmaste utvecklingen i en ostabil värld.

Politiska principer brukar däremot vara någorlunda fasta, hur de än sedan tillämpas. Exempelvis är Bresjnevdoktrinen oböjlig och hård, det senare i ordets alla bemärkelser: kommuniststyrda länder har rättighet och skyldighet att hjälpa ett regerande kommunistparti i ett annat land att behålla makten, även om det är i minoritet och skulle förlora i demokratiska val. Hjälpen kan vara vilken som behövs, inklusive militär sådan. De polska kommunisterna befinner sig i ett beträngt läge. När Sovjetunionens regeringschef i början av april reste till Prag för överläggningar, var det uppenbarligen för att diskutera en invasion i Polen. Denna sköts upp tills vidare, inte av brist på intresse hos östtyska och tjeckiska regeringar, som lever av Bresjnevdoktrinens nåde, utan av två vägande, reella skäl. Det ena var att rysarna är alltför engagerade i Afghanistan,

ett land som ockuperats för ett och ett halvt år sedan, falskeligen i Bresjnevdoktrinens namn, men där motståndet ännu kräver insatser av närmare 100 000 man för att hållas nere. Det andra skälet var med största sannolikhet att ryssarna inte velat, eller vågat, utmana president Reagan så nära efter hans tillträde. Hans utrikespolitiska doktriner är nya och tål tydligen att tänka på.

Det har redan från vissa håll – den kände kommunistiske professorn Cholmsky har bland andra gjort sig hörd – höjts kritiska röster mot Reagans både utrikes- och säkerhetspolitiska program och mot hans utrikesminister Alexander Haig personligen. Den senare har ju varit general och kallas alltså krigshetsare. Som ofta annars när det gäller en målinriktad propaganda – målet är att misstänkliggöra den nya amerikanska regeringen – ställer den de faktiska förhållandena på huvudet.

Arvet efter Carter

En kommentator i en av de stora amerikanska tidningarna påpekade för någon tid sedan, att Reagans kritik av Sovjetunionen och de ovanligt starkt fördömande ordalag han därvid använt inte tycks ha berört ryssarna på minsta sätt. "Jag känner ingen ledare i Sovjetunionen som inte eftersträvar en världsrevolution", sade Reagan vid sin första presskonferens, och "den enda moral de erkänner är den som gagnar dem själva . . . och de reserverar för sig rätten att begå vilka brott som

helst, att ljuga och bedraga". Detta var ju kraftigt tilltaget. Trots detta har Bresjnev föreslagit ett möte på toppnivå för att diskutera avspänning och ökat ekonomiskt samarbete. Att herrarna i Kreml skulle handla i enlighet med kristen etik och löna ont med gott förefaller högst osannolikt. Den amerikanske författaren har för sin del dragit den slutsatsen, att det passar ryssarna att veta var de har sin motpart, vilket de aldrig visste med Carter.

President Carters utrikespolitiska engagemang började, kan man säga, med högt syftande planer för utveckling av de mänskliga rättigheterna i Helsingforsmötetets anda; för ryssarna måste det ha varit förbryllande att någon tog sådana frågor på allvar. Mot slutet av sin ämbetsperiod, i samband med det ryska överfallet på Afghanistan, fick presidenten anledning att hänvisa till sin nya Carterdoktrin, varefter han drog sig tillbaka för att tänka över vad denna borde innehålla. Hans regeringstid kom att skapa ett vakuum, som Kreml gjorde sitt bästa för att fylla.

När Reagan tillträdde kunde han konstatera, att ryssarna i Afrika är herrarna i Angola i väster och Etiopien i öster och placerat inhemska kommunistregeringar i andra stater. I Främre Orienten behärskar de Jemen och därigenom inloppet till Röda havet. De fortsätter erövringen av Aghanistan. Vietnam är helt beroende av dem, och de infiltrerar Kampuchea. De är ivrigt sysselsatta med att öka sitt inflytande i Irak och i Syrien. Därtill kommer naturligtvis deras lydland Cuba och hela den kommunistiska verksamheten i Mel-

lanamerika.

Denna utrikespolitiska situation, ett resultat av den ryska imperialismen som visserligen också lidit bakslag på sina håll i Afrika, är det arv, som Reagan övertagit från sin företrädare. Ur Kremles synpunkt är det naturligtvis nödvändigt att se hur han reagerar. Därför anlägger man en avvaktande, rent av avspänd attityd. De senaste åren har gett goda resultat för världskommunismens utbredning, vilken som bekant enligt rysk doktrin till sist skall omfatta alla jordens länder. Amerikanska presidenter kommer och går. Det säkra med dem är att de, normalt, byts ut efter fyra eller åtta år. Under Reagans tid är det kanske lämpligt att konsolidera läget vid 1981 års ingång för att invänta vad som händer 1984 och vem som tillträder 1985.

Två principer av tre

Utrikesminister Haig har formulerat sin åsikt om amerikansk utrikespolitik så, att den bör utmärkas av konsekvens, pålitlighet och balans. Av dessa tre principer är den första lättast att tolka. Konsekvens innebär, att linjer skall fastläggas och sedan följas: inga nya påfund varje dag. Principen är en reaktion mot president Carters sätt att leda och torde mest vara avsedd för inrikes bruk.

Pålitligheten, *reliability*, har en mer komplicerad innebörd. I första hand vill den säga, att USA står fast vid sina vänner. Så har den med rätta tolkats inom NATO. Där finns ett behov av att få veta hur Washington ser på en allians, inom vilken

den ena parten, den europeiska, inte fullgjort alla sina åtaganden medan den andra, den amerikanska, förväntats göra detta trots alla sina egna bekymmer. Sedan Vietnamkriget avslutats med dess prestigeförlust för USA, uppstod bland amerikaner en allmän olust mot att ens tänka på löften och skyldigheter gentemot utlandet. Detta är vad som kallats ett Vietnamtrauma, ett sår som öppnats genom chocken att kriget förlorats, genom att krigföringen utsattes för kritik inom och utom USA och genom att frågan ställts: vad hade vi där att göra? Såret har börjat läka och Haig, som varit en uppskattad chef för de militära styrkorna inom NATO, kan förbättra kontakten med Europa igen. Han vet hur ekonomiskt besvärligt det är för flera NATO-länder att infria sina löften om en viss militär standard. Ur allmän europeisk synpunkt är det tillfredsställande, att förutsättningarna nu finns för att USA skall vilja stärka banden inom NATO.

Ett annat land, som kommer att ha nytta av pålitlighetsprincipen, är Kina. President Nixon, också han republikan, lyckades överbrygga den långa kinesisk-amerikanska konflikten. President Carter fortsatte samma politik, men Reagan råkade under valrörelsen försäkra att han också ville hålla uppe vänskapliga förbindelser med Taiwan, ett uttalande som var välment men som han förmodligen ångrat. Han fick rent av engagera förre presidenten Ford för att lugna kineserna i Peking.

Till pålitligheten hör också ett nytt drag i den amerikanska politiken. Det väckte en

del uppseende då den förste utrikes besökaren i Vita Huset kom från Sydkorea, ett land som inte precis regeras enligt demokratiska principer. Men i Haigs omgivning har saken förklarats så, att man i Washington numera är mer angelägen om att ha som vän en autoritär regering, även om dess sätt att gå fram inte alltid motsvarar höga ideal och mänskliga rättigheter, än man vill få en sådan regim avlägsnad, nästan alltid med en kommunistdiktatur som efterträdare. Därför kan också ett amerikanskt närmande till Sydafrika väntas, även om det måste ske försiktigt med hänsyn till Reagans svarta väljare. Men enligt pålitlighetsprincipen är det bättre att ha och eventuellt stödja den nuvarande regimen än att lämna den åt sitt öde, vilket skulle innebära ett slutligt fritt fram mot Sydafrika för kommunisterna i Mozambique, Angola och förmodligen Namibia. Att den senare utvecklingen är önskad i Moskva gör den inte mer eftersträfvärd i Washington.

Den viktiga balansen

President Reagan använde efter sitt tillträde i januari vid flera tillfällen ordet terrorism – USA skall bekämpa terrorister. Det dröjde tills det blev klart vad som menades; organisationer av typ Röda brigaden eller PLO förefaller knappast vara förstahandsmål för en amerikansk president att bekämpa. Vad presidenten och hans utrikesminister avser är den typ av "befrielseerörelser", som med organiserat stöd från kommunistiskt håll och ytterst

från Moskva försöker erövra makten i ett land för att placera in detta i det kommunistiska blocket. Därmed rubbas balansen mellan den fria världen och den ofria. Åtminstone vissa av dessa balansrubbingar förefaller vara intolerabla för USA av i dag.

Så förklaras det amerikanska engagemanget i El Salvador. De regeringsfientliga styrkorna där har fått vapen från Cuba, vilket förutsätter ett medgivande från Moskva: detta hade inga amerikanska delegationer behövt resa till Europa för att förklara. Ingen vettig människa betvivlar ju uppgiften. Inte heller är det svårt att förstå att USA inte önskar ett nytt Cuba, nu i Mellanamerika. Emellertid får Washington i stället ge stöd i form av vapen – och ett kraftigt sådant stöd tycks det vara – åt en inte bara autoritär utan också brutal regim, något som inte höjer amerikansk prestige. Men, för att citera Haig i ett uttalande, i hans inte alltid särskilt klara formuleringar, om var USA ser sina motståndare: "internationell terrorism kommer att träda i stället för mänskliga rättigheter för oss, eftersom terrorismen innebär det slutliga övergreppet mot mänskliga rättigheter."

Det ena måste alltså balanseras mot det andra, och den verkliga balansakten gäller förhållandet mellan USA och Sovjetunionen. I avspänningens tecken har ryssarna fått uppträda aggressivt var det bäst passat dem. Cuba, PLO och andra har uppträtt som deras agenter, Östtyskland är deras leverantör av vapen och instruktörer. Resultaten är uppenbara. Denna ut-

veckling måste enligt Reagan ha ett slut. Balansen mellan de två supermakterna måste återställas.

Hur detta skall gå till har inte dolts: med vapen. Därmed menas inte ett hot om användning av kärnvapen. Sådana har båda sidor tillräckligt många för att kunna förstöra varandra och oss alla. Men passerade former av kärnvapen och framför allt av vapenbärare kommer att ersättas av andra, med förändrad teknologi. Inte heller avses användning av konventionella vapen i vilken utsträckning som helst. Visserligen har ordföranden i Joint Chiefs of Staff, general Jones, förklarat att en sovjetrysk invasion av Iran skulle kunna mötas någon annanstans, kanske i form av angrepp mot den sovjetryska flottan i Indiska oceanen. Att USA skulle gå i krig med Sovjetunionen för att hjälpa Iran kan visserligen förefalla egendomligt bara några månader efter det att den amerikanska gisslan släppts. Men det gäller naturligtvis inte Iran utan oljan kring Persiska viken. Hur som helst skall man inte fästa för mycket vikt vid "hårda" uttalanden av den här typen. Vad presidenten tycks vilja är att en sådan arsenal av vapen och vapenbärare tillverkas och eventuellt delas med andra som vapenhjälp, att den balanserar den sovjetryska nuvarande överlägsenheten och därmed verkar både avskräckande och framför allt återhållande på Moskva. Först då kan äntligen nya SALT-förhandlingar bli meningsfulla.

Detta är tydligen en politik på sikt. Det tar tid att tillverka nya vapen i nedlagda vapenfabriker. Det är lätt att tala om att

ett atomdrivet slagskepp skall tagas fram ur malpåsen. Men arbetet att få fartyget rustat lär inte kunna avslutas på mindre än ett par år. Till saken hör också att den amerikanska flottan, liksom de andra vapengrenarna, lider av svår personalbrist. Utbildningsfrågorna måste läggas till materiellproblemen.

Den närmaste tiden

I början av april, kort efter attentatet på presidenten, reste Haig på sin förberedda första längre resa till Främre Orienten och till Västeuropa. Det står klart, att USA kommer att fortsätta att stödja president Sadat. Om amerikanska soldater placeras som skyddsvakter längs den nya gränsen i Sinai, är detta inte bara fördelaktigt för Egypten utan för freden i allmänhet. USA ikläder sig ett ansvar, och ryska soldater, om sådana erbjuds, blir överflödiga. Haig bekräftade också vänskapen med Saudiarabien och andra arabstater. Israel kom på viss mellanhand, vilket kan förklaras med den nuvarande regeringens svaghet och av därav följande nyval till parlamentet i juni. Möjligheten att få fred i Libanon diskuterade Haig mer i Paris än i Jerusalem.

På det hela taget påminde Haig under sin resa om Kissinger, vilket inte kan förvåna efter hans nära arbete under denne. Och Kissinger var som bekant en intensiv, om än stundom temperamentsfull bärare av fredsbudskap.

Det är betecknande att FN inte aktualiserats i dessa sammanhang. Ingen tilltror

numera hr Waldheim förmågan att utträtta något; kriget i Libanon borde annars ha kunnat inspirera FN:s generalsekreterare till att ingripa mer än som skett. Genom Waldheims passivitet har FN i det hela kommit i skymundan, och flera uttalanden

av Reagan redan under valrörelsen tyder på att USA kommer att fullfölja sina intressen i världen så direkt som möjligt, med mindre förmedling av internationella, och därmed oberäkneliga, organ.